

**WORD-FORMATION MATRIX OF NOUNS
OF THE OLD UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE
OF THE 14th–17th CENTURIES**

The Old Ukrainian literary language of the 14th–17th centuries had all the types of word formation that are characteristic of modern Slavic languages since the ancient times. Morphological word-formation devices – suffixes and prefixes – were the priority in the creation of nouns. According to researchers, the advantage in noun word formation was suffixation. P. Bilousenko notes that “nouns were formed mainly by means of suffixation, and their formation with the help of suffixes occurred both from nominal and from verbal bases. Prefixation was used to a much lesser extent in noun word formation. It was almost exclusively characteristic of nouns of the verbal origin. The role of prefixes in the formation of nouns was mostly secondary. They were usually not direct constituent elements of the nouns themselves, but only a component part of those verb bases from which they were formed. Only in some cases did prefixes directly enter the composition of nouns as their constituent elements” [1, pp. 38–58]. For example, **адзимка, пробагніт, байбарак, вивернениця, вивітрювання, виворот, згончарювання, загольчання, підгусля, загустина, загріння, пригрівник, згостювання, захвойда, заутриння, затюкання, затєрка.**

In the monuments of the Old Ukrainian literary language of the 14th–17th centuries, in the word formation of nouns, a morphological and syntactic method of word formation is traced, which was followed in word formation, that is, in the creation of complex nouns by combining two bases, two roots, as well as substantivation, the transition of other parts of speech into nouns. However, substantivation was relatively rare even in the ancient Kievan period, and in the modern Ukrainian literary language, substantivation is more common. Word formation in the Old Ukrainian literary language is represented by a limited number of nouns [5, pp. 8–17]. For example, **АНТЕЦЕСОРКА, АРХИВУНТОВНИКЪ, АРЦИГЕТМАНЪ, БАЛВОХВАЛСТВО, БАРВЯНОХОДЕЦЪ, БЛАГОВѢТНИКЪ, БЛАГОСЛОВЕНСТВО, БЛАГОЧЕСТІЄ, БОЛВОХВАЛНИЦА, ГРОШОВАДАТЕЛЬ.** The Old Ukrainian literary language of the 14th–17th centuries uses a whole range of different suffixes in noun word formation. It is obvious that only the suffixes used to form

noun units denoting the names of persons (nomina agentis) are counted in the written monuments of the above period, several dozen. Most of the noun suffixes were inherited by the Old Ukrainian literary language through the mediation of the Old Kievan from the Proto-Slavic language, some of these suffixes originate from the common Indo-European language family. Noun suffixation historically developed by complicating existing suffixes with new sound elements of the Old Ukrainian period, other suffix units were assimilated together with foreign words, and suffix formation of nouns by analogy also occurred [2].

Derivatologists believe that the oldest noun suffixes with Proto-Slavic vowels were *ō, *ū, *ā, *ī, *ǔ, some of them could be complicated by consonant *j, that was always soft (*jō, *jā), as well as noun suffixes with a consonant *men, *en, *er, *ent, *es. It has been observed that even in the Proto-Slavic language, noun suffixes with a vowel *ō, *ū, *ā, *ī, *ǔ almost ceased to act as word-forming and form-forming elements, and began to be perceived as determinants of the nominal stem. Even in such compilative functions, the difference between the suffixal speech segment, due to various changes implemented by the phonetic character, was largely erased.: *ō – *s > *ъ*, *ǔ – *s > *ъ*, *ī – *s > *ь*, *jō – *s > *ь*, and they themselves historically transformed into the corresponding inflection of the nominative singular (**ЖАБКА, БРЕХУНЪ, АНЪМУШЪ, БАЛВЪРЪ, БОЯРИНЪ, АПОСТАГІЯ, АРТИКУЛЪ, ВДАВЦА, АРЦЮФЪРНИКЪ, ГАЛАГЪ, ГЛУПАКЪ, ГОЛУЗКА, ДАМА, ДОМАШНИКЪ, ЄДИНАЧКА, ЖАКЪ, ЖИТЩИНА, ЗАМОРЩИКЪ, ЗАМТУЗЪ**) [2].

The variety of noun suffixes, which have historically become established in the word formation of the Old Ukrainian literary language of the 14th–17th centuries, requires their analysis, since they have undergone many changes in their phonetic development, and especially in their productivity. Without a doubt, such ancient noun suffixes as -кѣ-, -нѣ-, -тѣ-, -тъ-, -вѣ-, -во-, -лѣ-, -лъ-, -ло-, -мѣ-, -до-, -да-, -пѣ-, -рѣ-, -ро-, -юнѣ-, -хѣ-, etc. in the Old Ukrainian literary language lost their productivity, other suffixed elements retained and developed their productivity, or by complicating existing suffixes with other suffixal units, new suffixal formations appeared that have high productivity not only in the Old Ukrainian literary language, but also in the modern Ukrainian literary language. “The suffixal part acts primarily as an indicator of the belonging of the formed word to a certain grammatical category of words” [4]. Zero word-forming means originate in the pre-literate period.

Suffixes -ѣ, -ь, -а, the predecessors of zero formants in the Proto-Slavic language had a specific character, they combined two functions: word-formation and inflectional, that is, they performed the role of derivational formants and at the same time indicated the belonging of derivatives to a certain type of declension [3].

In our study, we will analyze the linguistic segment secularized by suffixes in the formation of nouns with the meaning of a person (*nomina personalia*). As researcher L. L. Gumetska notes: “The problem of the word-forming structure of Slavic personal names was first approached by the famous scientist F. Mikloshych in his work «Die Bildung der slavischen Personennamen». In this study, Mikloshych examines the formation of simple Slavic personal names and gives a list of suffixes with which they are formed; the formation of complex personal names, taking into account the parts of speech that can be included in the first or second component of a personal name; the form of combination of both components of a complex personal name; the syntactic relationship of both components of a complex word; the order of components in a complex personal name; he also provides an alphabetical overview of the bases – Slavic and non-Slavic – from which Slavic proper names of people are formed” [2, p. 7].

Illustrative material of the Old Ukrainian literary language of the 14th–17th centuries expresses the word formation of nouns with the meaning of a person (*nomina personalia*) from verbal and verbal-nominal stems using the appropriate suffixes: **БРѢХУНЪ**, с. м. 1) Лгун. ... Вел. I, 83. 2) *Собака (дворовая)*. За чотири домовые брехуны по три рубли грошей. Кн. гр. Луцьк. 1567, л. 57 (р. 40) [Тумченко В. 1, р. 11]; **АНГОЛИКЪ**, с. м. Ангелочек. *Ажъ бачця Анголикъ з рогами домене прибрався*. Довг. 93 [Тумченко В. 1, р. 32]; **АРЦИБѢСКУПЪ**, с. м. (пл. arcybiskup). Архиепископ. *Арцибѣскупъ Гроховскій на арцибіскупство въ ѣхаль до Львова*. Льв. лет. 251. *Арцибѣскупъ гнезненскій*. Л. С. 367 [Тумченко В. 1, р. 36]; **Н҃УЖНИКЪ**, с. м. (пл. niędznik). Бедняк. *Которое [царство небесное] по-ривають нужницы*. Пал. 802 [Тумченко В. 1, р. 511]; **НА҃УЧИТЕЛЬ**, с. м. (пл. nauczyciel). Учитель. *Великій около звѣдарскихъ наукъ научитель*. Рук. хр. 159 [Тумченко В. 1, р. 474]; **МѢХОВНИКЪ**, с. м. 1. Мастер, делающий мешки. Бер. 182. 2. Меховщик. Мл. Сл. 43 [Тумченко В. 1, р. 445]; **МѢРОЧНИКЪ**, с. м. Мельник [Тумченко В. 1, р. 444]; **МУЖАТКА**, с. ж. Замужняя женщина. *Будеть мужаткою звана, бо зъ*

мужа взята єсть. Рук. хр. 3 [Тумченко В. 1, р. 438]; **МОГОРИЧНИКЪ**, с. м. Участник в могорыче, свидетель торговой сделки. *Тогда той человекъ именовалъ заводу своего и могорычниковъ*. Кн. Луцк. 1564, л. 232 [Тумченко В. 1, р. 432]; **ЛЮДИНЪ**, с. м. Человек. *Яко тма отъ свѣта єсть розна, такъ злонравній человекъ отъ доброго и богобоящагося людина рознитця*. Вел. II, 343 [Тумченко В. 1, р. 414]; **ЛИХВЯРЪ**, с. м. (пл. lichwiarz). Ростовщик. Бер. 71. *Піяницъ и лихвяровъ отлучайтеся*. Пам. III, 10 (1586) [Тумченко В. 1, р. 405]; **КУРЕВНИКЪ**, с. м. Развратник, прелюбодей. *Куревникомъ и дворяномъ безвстыднымъ надъ собою владѣти допущаютъ*. АЮЗР. II, 238 (И. Выш.) [Тумченко В. 1, р. 392]; **КОЛОДНИКЪ**, с. м. Арестант. *О выдачѣ колодниковъ... писалемъ*. Дн. Марк. I, 23 [Тумченко В. 1, р. 372]; **КОБИЛНИКЪ**, с. м. Пастух кобыл. *Кобшникъ негодный*. Вел. I, прил. 3 [Тумченко В. 1, р. 369]; **КАРТНИКЪ**, с. м. Играющий в карты; картежник [Тумченко В. 1, р. 359]. From the examples given, it is evident that a number of suffixed elements are characteristic of noun word formation in the modern Ukrainian literary language, illustrated by materials from the Old Ukrainian literary language of the 15th–18th centuries, and the most common method of morphological type of word formation was suffixation of noun bases. We see the prospect of further studies in the isolation and clarification of traditional suffixes for denoting a person (nomina personalia), to establish the essence of the object of the scientific research.

References

1. Bilousenko, I. P. (2018). Istorychnyi slovotvir imennyka na shliakhu vid iliustratyvnoho do poiasniuvannoho movoznavstva [Historical word formation of the noun on the path from illustrative to explanatory linguistics]. *Ukrainska mova*, № 1. S. 38–50 (in Ukr.).
2. Humetska, L. L. (1958). Narys slovotvorchoi systemy ukrainskoi aktovoi movy XIV–XV st. [An outline of the word-formation system of the Ukrainian formal language of the 14th–15th centuries] Vyd-vo Akademii Nauk Ukrainskoi RSR. Kyiv, 297 s. (in Ukr.).
3. Kovalyk, I. I. (1958). Pytannia slovianskoho imennykovoho slovotvoru [The question of the Slavic noun word formation] Lviv, 107 s. (in Ukr.).
4. Kotsa, R. O. (2017). Formuvannia prefiksальної та конфіксальної систем прикметника української мови (XI–XX ст.) [Formation of prefixal and confixal adjective systems in the Ukrainian language (11th–20th centuries)] Kyiv: Vydavnytstvo «Naukova dumka» NAN Ukrainy, 277 s. (in Ukr.).
5. Samiilenko S. P. (1958). Z istorychnykh komentariv do ukrainskoi movy [From historical commentaries on the Ukrainian language] *Slovotvir imennykiv. Ukrainska mova v shkoli*, № 2. S. 8–17 (in Ukr.).

6. Tymchenko, Ye. (2002). Materialy do slovnyka pysemnoi ta knyzhnoi ukrainskoi movy XV–XVIII st.: u 2-kh knyhakh [Materials for the dictionary of written and literary Ukrainian of the 15th–18th centuries: in 2 books] / uporiad. V. Nimchuk, H. Lysa. Kyiv–Niu-York, 512 s. (in Ukr.).

Олена Лаврінець
(м. Київ)

ПАРАДИГМА ПАСИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

В українській лінгвістиці сформувалися два підходи до визначення статусу двограмемної (опозиція «актив – пасив») категорії стану дієслова й обсягу парадигми пасивних конструкцій (трикомпонентна / двокомпонентна).

За традицією категорію стану кваліфіковано як морфологічну (словозмінну), що виражає взаємовідношення між суб'єктом та об'єктом дії, а форми категорії стану, уналежені водночас і до морфологічного, і до синтаксичного рівнів, функціують у тричленних ядерних трансформаційно пов'язаних конструкціях та їх неповних варіантах [10, с. 35–36; 9, с. 236–237]. Традиційна парадигма пасивних конструкцій в українській літературній мові, які названо трансформами відповідних активних конструкцій, трикомпонентна й охоплює речення з дієсловами на *-ся* пасивного стану, предикативними дієприкметниками на *-ний*, *-тий* і формами на *-но*, *-то* [1, с. 407; 5, с. 371; 7, с. 177–178; 8, с. 116–119; 11, с. 286 та ін.]. Напр.: *Бібліотекар видає книги* → *Книги видаються бібліотекарем* і *Книги видають за списком* → *Книги видаються за списком*; *Учень виконав завдання* → *Завдання виконане учнем* і *Завдання виконали правильно* → *Завдання виконане / виконано правильно*. Центральне місце в парадигмі пасиву східнослов'янських мов, зокрема й української мови, відведено реченням із дієсловами на *-ся* пасивного стану [10, с. 17], що потрапили до книжних стилів української літературної мови під впливом російської книжної (канцелярської) мови. Цей факт засвідчує «наднаціональний» характер книжних стилів української мови, насамперед офіційно-ділового й наукового, та пояснює довгочасну віддаленість синтаксичної норми цих стилів від норм розмовного й художнього стилів, текстам яких притаманне домінування активних дієслівних конструкцій і вживан-